

تبیین اصالت فرهنگی در شکل‌گیری معماری معاصر از منظر ادراکات اعتباری

مینو قره بگلو^۱، احد نژادابراهیمی^۲، شهین فرخی^۳

تاریخ دریافت: ۰۱/۲/۱، تاریخ تایید: ۰۱/۷/۱۷

DOI: ۱۰.۲۲۰۳۴/JCSC.۲۰۲۴.۵۵۲۴۱۳.۲۵۶۰

چکیده

اساس و پایه اصالت، فرهنگ است؛ فرهنگ یک جلوه روشنی از حیات اجتماعی است که در ارتباط انسان‌ها نهفته و انسان نیز رابطه مستقیم با معماری دارد، به صورتی که معماری در هر دوره بیان فرهنگ غالب بر جامعه است. بدین ترتیب این پژوهش درصدد پاسخگویی به پرسش زیر می‌باشد: اصالت فرهنگی در معماری چگونه و بر مبنای چه مولفه‌هایی قابل تبیین و بررسی است؟ این پژوهش با رویکرد مطالعات فرهنگی و روش استدلال منطقی و منطق پس‌کاوی، پس از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی جهت واکاوی فرهنگ از رویکرد رئالیسم اسلامی و ذیل آن ادراکات علامه طباطبایی مورد بحث قرار گرفت. در ادامه، مصاحبه با ۱۱ نفر از اساتید برجسته ایران صورت گرفت. مفاهیم استخراجی از مصاحبه‌ها، کدگذاری گردید و مضامین متون مکتوب مصاحبه‌ها دسته‌بندی و مقوله‌بندی شدند و در نهایت مدل اصالت فرهنگی در معماری از منظر اندیشه اسلامی بر پایه ادراکات علامه طباطبایی انتزاع گردید. اصالت فرهنگی، از وجود ثابت و ظاهری متغییر تبعیت می‌کند که این موضوع در معماری بحث ثابت و جاری زندگی و نیز متغیر که ساختارهای کالبدی و فضایی را ایجاد خواهد کرد. مدل نهایی در ذیل بحث رئالیسم انتقادی حاوی سه سطح ۱. واقعی (فرهنگ و ارزش‌ها در معماری) شامل اصالت ارجاعی، سنت‌های زنده، تاثیرگذار، خالق، نفوذپذیری، ۲. سطح رویدادی (کنش معماری) شامل اصالت تاریخی و مکان، ساخت و طراحی، کیفی، بستر و زمینه و ۳. سطح تجربی (حس و درک و تجربه معماری) شامل ادراکی و زیباشناسی و هنر قابل درک و دسته‌بندی است.

واژه‌های کلیدی: اصالت فرهنگی، معماری، علامه طباطبایی، ادراکات اعتباری

---

^۱استاد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، (نویسنده مسئول)
M.gharehbaglou@tabriziau.ac.ir

^۲استاد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز،
Ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

^۳دانش پژوه دکتری معماری اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
Shahin.farrokhi@tabriziau.ac.ir

مقدمه

بنیاد دیدگاه‌های اصالت به یونان کهن می‌رسد و در معنی اصالت یعنی سازگاری با طبیعت درونی خود، همه ما با طبیعت درونی خود به یک میزان سازگاری نداریم یا به یک اندازه اصیل و منسجم نیستیم و باید پذیرفت که هیچ سیستمی نمی‌تواند با نسخه برداری از معیارهای بیرونی و تحمیلی درباره این که چه باید باشد، به سازگاری بیشتری با خود نایل شود و به اصالت دست یابد (نقی زاده، ۱۳۷۹: ۳۹). اصالت در اصطلاح فلسفه اسلامی آن چیزی است که در تقابل با اعتباریات قرار می‌گیرد. فلاسفه مسلمان اعتباریات را در موارد متعدد و متفاوتی استعمال کرده‌اند. زمانی که فلاسفه مسلمان به ویژه فلاسفه متأخر از اعتباری بودن چیزی سخن می‌گویند منظورشان این است که تحققش بالعرض است و وقتی از اصیل بودن چیزی سخن می‌گویند منظورشان این است که تحققش بالذات است. به تعبیر دیگر، با به کار بردن اصطلاح فلسفی اصالت اعلام می‌کنند، آن شیء تحقق عینی و حقیقی در خارج دارد (مصباح یزدی، ۱۴۰۵: ۲۳). بحث از اصالت داشتن یا نداشتن، یکی از مبادی فلسفه نظری تاریخی دانسته شده است. بدین سبب، اصالت عبارت است از معانی و مفاهیمی که ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی، آیینی و فردی افراد را تشکیل می‌دهند. این ارزش‌ها ثابت بوده و در طی زمان همواره اعتبار خود را حفظ می‌کنند. در عالم تفکر رئالیسم اسلامی، علامه طباطبائی (ره)، با مسأله تکثر ادراکات و فرهنگ‌ها به جدی روبرو شده و سعی در عرضه‌ی طرحی فلسفی برای پاسخ دادن به آن داشته است. بحث ادراکات اعتباری ایشان را هم با این جهت گیری بهتر می‌توان فهمید. کار مرحوم علامه در این بحث گسترده مبانی فلسفه اسلامی به منظور فهم عالم مدرن و معاصر و مناسبات حاکم بر آن است. قرارگرفتن بحث ادراکات اعتباری در ادامه بحث «پیدایش کثرت در ادراکات»، نشان دهنده مواجهه آن متفکر با یکی از بزرگترین مسائل دوره مدرن، یعنی درک اسباب تکثر در فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای غالب در تاریخ و عالم انسانی است. برای آغاز چنین بحثی باید بپذیریم که «قلمرو اعتباریات» همان «قلمرو فرهنگ» است. اگر این اصل پذیرفته شود، راه برای اجزاء بحث هموار می‌شود. به همین جهت مهم‌ترین بخش بحث، توجه به قلمرویی است که «فرهنگ» نامیده می‌شود. در این راستا این تحقیق درصدد پاسخگویی به سوال زیر می‌باشد که اصالت فرهنگی در معماری چگونه و بر مبنای

چه مولفه‌هایی قابل تبیین و بررسی است؟ در راستای پاسخگویی به این سوال، این نوشتار با روش استدلال منطقی، از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی در دو حوزه اصالت معماری و فرهنگ و همچنین منطق پس‌کاوی به صورت مصاحبه و تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته شده است. بدین منظور در گام نخست پس از تبیین مفهوم اصالت، اصالت از دیدگاه نظری فلسفی مورد واکاوی قرار گرفت. در گام دوم، بر پایه مرور متون و مبانی نظری، فرهنگ از رویکرد رئالیسم اسلامی و ذیل آن ادراکات علامه طباطبایی مورد بحث قرار گرفت و به تبیین موضوع اصالت فرهنگی واکاوی گردید و در این راستا شاخص‌های اصالت فرهنگی استخراج شد. در ادامه با بهره‌گیری از روش پس‌کاوی، مصاحبه‌های عمیق با ۱۱ نفر از اساتید برجسته معماری دانشگاه تهران، شهید بهشتی، تربیت مدرس، علم و صنعت و هنر اسلامی تبریز، صورت گرفت و مفاهیم استخراجی از مصاحبه‌ها، کدگذاری گردید. بدین ترتیب کدها به طور مستقیم یا غیرمستقیم از داده‌ها استخراج شد و مضامین متون مکتوب مصاحبه‌ها دسته‌بندی و مقوله‌بندی شدند. این روش زمان توسعه یک تئوری زمینه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد- که در اینجا اصالت فرهنگی در معماری- است. در گام نهایی مدل مفهومی اصالت فرهنگی در معماری استخراج گردید. نمودار ۱، به صورت تصویری این مراتب حرکتی را نمایش می‌دهد.

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق

پیشینه تحقیق

با توجه به محدودیت مجال مقاله و لزوم پراختن به مباحث اصلی و لزوم ایجاد تصویری کلی و خلاصه‌وار در این بخش، پیشینه پژوهش در قالب جدول ارائه می‌شود.

جدول ۴. پیشینه تحقیق

نویسنده	عنوان	سال	هدف	روش	نتیجه
نیلی و دیگران	بررسی و بازتاب مفهوم اصالت در معماری معاصر ایران (مطالعه موردی: منتخبی از آثار شاخص معماری معاصر ایران)	۱۳۹۶	نگهداری میراث فرهنگی، مطالعه و شناخت مفهوم اصالت	کتابخانه‌ای و نظرسنجی	چهار ژانر اصلی «اصالت بدیع» و «اصالت استثنایی» و «اصالت تأثیرگذار» و «اصالت ارتجاعی» به عنوان چارچوب اصالت می‌باشند.
اصالح و دیگران	بررسی مفهوم اصالت در معماری	۱۳۹۵	روشن شدن مفهوم اصالت	کتابخانه‌ای	اصالت ریشه در نیازهای فردی و جمعی شهروندان دارد.
حمزه نژاد و عربی	بررسی اصالت اسلامی ایرانی در مساجد نوگرایی معاصر	۱۳۹۳	بررسی اصالت مساجد جدید	استدلال منطقی	تغییرات شکلی بایستی باعث تغییر مفاهیم والای انسانی نگردد.
آصفی و ایمانی	ریشه‌یابی و شناخت عوامل دگرگون ساز روح معماری گذشته ایران در گذر زمان، اصالت گذشته، تازگی اکنون	۱۳۹۳	شناخت ریشه‌ای علل تحولات ایجاد شده و چگونگی تأثیر آنها	مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی	معماری معاصر ایران در پاسخگویی به شرایط متغیر جامعه معاصر، چیزی جز تقلید و پراکندگی محض در شهرهای ایران نیست.
سلمانی و دیگران	بررسی اهمیت، اولویت و اصالت فضای باز در مسجد سلمانی	۱۳۹۴	بررسی اهمیت و اصالت فضای باز	تفسیری-تاریخی	فضای مسجد، نشانگر برتری نسبی فضای باز نسبت به فضای بسته در مسجد است.
ناری قمی، دامیار	رویکردها به معماری بومی در نظریه‌پردازان مدرن معماری	۱۳۹۲	تحلیل و بررسی نظریه‌های اصالت	روند تاریخی	اصالت سه گانه اند: میدنی، اصالت الگویی و اصالت مدلی
زبردست و امامی	بررسی و ارزیابی اصالت طرح-های توسعه شهری در بافت-های تاریخی	۱۳۹۱	استخراج معیارهای کاربردی اصالت	روش قیاسی-استقرایی	سه معیار اصلی اصالت عبارتند از: حفظ و تقویت حس هویت و منحصر به فرد بودن مکان و عدم پیروی از رویکردهای ضداصلت

اصالت فرهنگی در پی بازتفسیر گذشته و پاسخگویی به نیازهای اجتماعی در شرایط مدرن است.	مطالعات نظری	بررسی پیامدهای ورود مدرنیته به کشورهای غیرغربی	۱۳۸۷	مدرنیته و اصالت‌گرایی فرهنگی در روسیه و ایران	رشیدی
اصالت، حقیقت، واقع‌گرایی، واقعیت، طبیعی بودن، بی‌واسطه، خودانگیختگی، صداقت به عنوان مفاهیم اصالت مطرح شده است.	توصیفی - تحلیلی	شناخت کاربرد مفهوم "اصالت"	۲۰۱۵	On authenticity in architecture in Terms of Posing Questions	J.-Krzysztof Lenartowicz
اصالت یک پدیده پویا تلقی می‌شود و در نتیجه می‌تواند با گذشت زمان تغییر کند.	توصیفی - تحلیلی	تعریف مجدد مفهوم اصالت در رابطه با فرهنگ	۲۰۱۵	A DEFINITION OF AUTHENTICITY CONCEPT IN CONSERVATION OF CULTURAL LANDSCAPES	Fadaei Nezhad, Eshrati, Eshrati

مبانی نظری

اصالت

مقوله‌ای به نام اصالت سابقه‌ای به بلندای تاریخ دارد. آن زمان که انسان احساس کرد باید به کیستی و چیستی خود در برابر طبیعت و ماورای طبیعت پاسخ گوید، اصالت متولد شد (اصالح و دیگران، ۱۳۹۵). اصالت در فرهنگ دهخدا، واژه‌ای است که از اصل مشتق شده و اصل هر چیز آن است که وجود آن چیز بدان متکی است (دهخدا، ۱۳۱۱). واژه اصالت و اصیل بودن معادل واژه Authenticity در انگلیسی است که در معنای کلماتی مانند اعتبار و درستی و سندیت نیز است (مظفری پور، ۱۳۹۶: ۱۳) و یا مفاهیم تداوم، تغییر و حقیقت در ارتباط است؛ به عبارتی ضمن حقیقی بودن اثر به تداوم آن و همچنین تغییر در چارچوب تعیین شده از سوی ذات اصلی اثر اشاره دارد (فدایی نژاد، ۱۳۹۳). برای تبیین بیشتر موضوع، ضروری به نظر می‌رسد سیر تحول واژه‌های «اصل» و «اصالت» در زبان‌های باستانی بررسی شود. در لایه‌های مختلف معانی واژه «اصل» در زبان‌های متعدد معنی هستی، وجود مستقل و بی‌واسطه و وجودی که متکی بر شی دیگری نیست، را بدست می‌آید (جدول ۱).

جدول ۱- معنای اصل در زبان‌های باستانی و زبان یونانی، مأخذ: نگارندگان بر اساس

پژوهشی از طلایی ماهانی، ۱۳۹۰

معنای اصل	زبان
-----------	------

زبان های باستانی	زبان باستانی	واژه «es» معادل «اصل»، مشتق اسمی «sant» و «sent» و به معنای «باشنده» است و معنای «واقعیت» و «حقیقت» است.
	سانسکریت	واژه «es» یا «اصل» معادل «es» یا «aste». به معنای: نشستن، تداوم و وجود داشتن.
	هندی	واژه اصل به معنای «باشنده» و «واقعیت» استفاده شده است.
	باستانی	در این زبان واژه «اصل» یا «as» برای معانی «وجود»، «تداوم»، «تقرر» و «ثبوت»
زبان یونانی	استویخیون	استویخیون به معنای اصل، اساس و مبنا به کار رفته است.
	"στυχειον"	اصل در مقابل فرع
		ارسطو: شیئی اولیه که غیر قابل تقسیم به چیز دیگری باشد.
	ثملیون	این واژه به معنای «اصل» و «اساس» به کار رفته است.
	"θεμελιον"	ارسطو آن را به معنای زیربنا و سنگ بنا به کار برده است.
		خراسانی می گوید: مبدأ آغاز چیزی است که در اثر حضور آن، چیز دیگری به وجود می آید.
	اوسیا	اوسیا معانی متعددی دارد: مانند: جوهر، ذات، ماده و غیره. اصالت معادل وجود و هستی.
	"ουσία"	لیدل و اسکات: معنای وجود ثابت، (stable being) واقعیت لایتغیر (Immutable reality) یا واقعیت (in the Correct) است.
		پوکورنی: اصالت به معنای «ماهیت» و «ذات»، «طبیعت» و «تحقق».
		خراسانی: اوسا دقیقاً به معنای «باشنده» می باشد.
	ارسطو: «وجود ثابت و پایدار»، «نهاد»، «سرشت»، «طبیعت»	

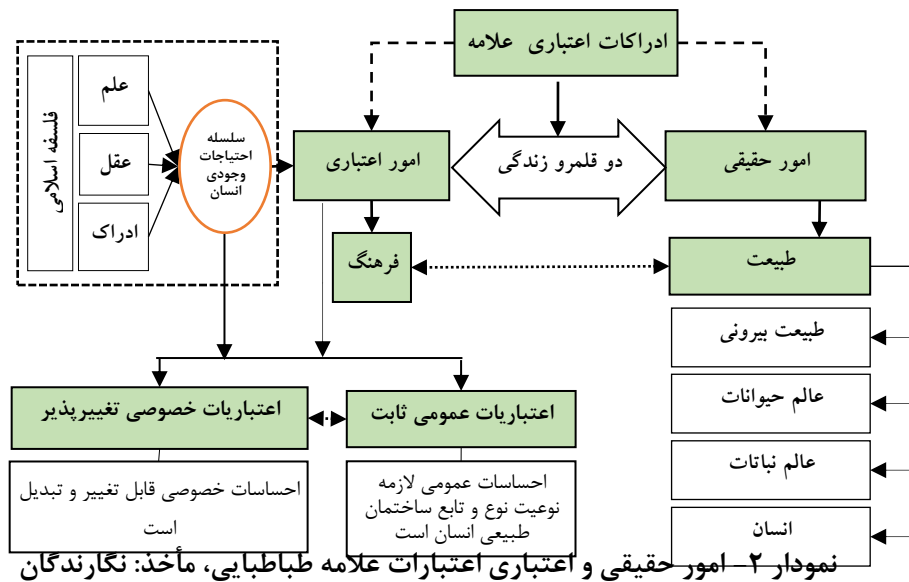
اولین معنی از واژه اصیل، مترادف واژه ی اصلی یا «نسخه اولیه» (Original) است. در دومین معنی، واژه اصیل مترادف با واژه «واقعی» است که متضاد جعلی و ساختگی است (Bialystok, ۲۰۰۹, ۱۸-۱۹). در سومین معنی اصالت با هویت شخصی مشخص می - شود، اصیل در این جا دلالت بر این دارد که بین «آنچه هست» و «آنچه ادعا می کند هست» همگرایی وجود داشته باشد (Tomas, ۲۰۰۶, ۵۶).

فرهنگ از منظر تفکر ادراکات اعتباری

فرهنگ یک جامعه یکی از وجوه تمایز آن جامعه از دیگر جوامع است. وحدت فرهنگی، ناشی از وحدت ادراکات است و منظور از «ادراکات» ادراکات کلی است و «ادراکات کلی» اموری مشترک هستند و در نتیجه، اختلافی میان فرهنگها باقی نخواهد ماند.

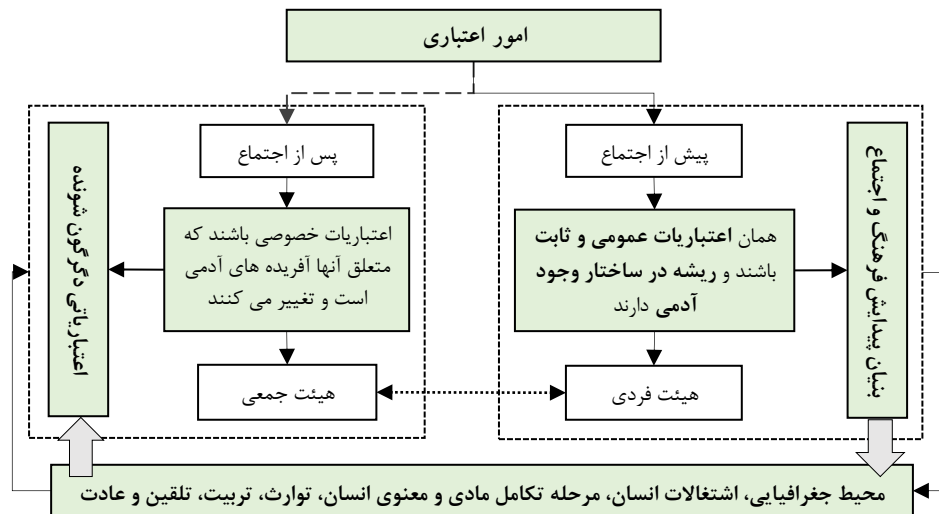
در عالم تفکر رئالیسم اسلامی، علامه طباطبائی، با مسأله تکثر ادراکات و فرهنگها به جدی روبرو شده و سعی در عرضه ی طرحی فلسفی برای پاسخ دادن به آن داشته است.

آغاز بحث از اعتبارات، آغاز کردن از کف انسان و از جایی است که فرهنگ شروع می‌شود. با توجه به زمینه‌های پیدایش تفکر درباره فرهنگ که از قرن هجدهم آغاز شد، می‌توان بحث اعتبارات علامه را هم آغازی برای ورود به فلسفه فرهنگ دانست. برای آغاز چنین بحثی باید بپذیریم که «قلمرو اعتبارات» همان «قلمرو فرهنگ» است (مصلح، ۱۳۹۲: ۲۹). باید توجه داشت که در سنت فلسفه اسلامی مهم‌ترین شأن انسان علم، عقل و ادراکات اوست. به همین جهت همه خصوصیات انسان به علم و ادراک، به خصوص عقل باز می‌گردد. علوم و ادراکات اعتباری حاصل این فرآیند است. این ادراکات به دو دسته «اعتباریات عمومی ثابت» که احساسات عمومی لازمه نوعیت نوع و تابع ساختمان طبیعی انسان است و «اعتباریات خصوصی تغییرپذیر» که همان احساسات خصوصی قابل تغییر و تبدیل است، تقسیم می‌شود (علامه، ۱۳۶۲: ۱۸۹-۱۸۸)، (نمودار ۲).

از وجهی دیگر اعتباریات به دو دسته «پیش از اجتماع» و «پس از اجتماع» تقسیم می‌شود. اعتباریات پیش از اجتماعی همان اعتباریات عمومی و ثابت باشند و ریشه در ساختار وجود آدمی دارند و اعتباریات پس از اجتماع، اعتباریات خصوصی باشند که متعلق آنها آفریده‌های آدمی است و تغییر می‌کنند (علامه، ۱۳۶۲، صص ۱۸۹-۱۸۸) پس اعتباریاتی که پس از شروع زندگی جمعی پدید آمده، متحول‌اند و دگرگون می‌شوند ولی اعتباریاتی که ناشی از ساختمان وجود انسان است و حتی پیش از پیدایش زندگی جمعی

بوده اند، ثابت‌اند و دگرگونی نمی‌پذیرند. می‌توان نظریه علامه را این گونه جمع کرد که اساس پیدایش فرهنگ و جامعه در خود انسان (اعتباریات ثابت) نهاده است. بر اساس اعتبارات نهاده در ساختمان وجود آدمی (در طبیعت انسان)، اعتباریاتی پدید می‌آید که دگرگون شونده هستند. این اعتباریات تحت تأثیر عوامل مختلفی هستند که علامه از جمله به محیط جغرافیایی، اشتغالات انسان، مرحله تکامل مادی و معنوی انسان، توارث، تربیت، تلقین و عادت اشاره می‌کنند (نمودار ۳).

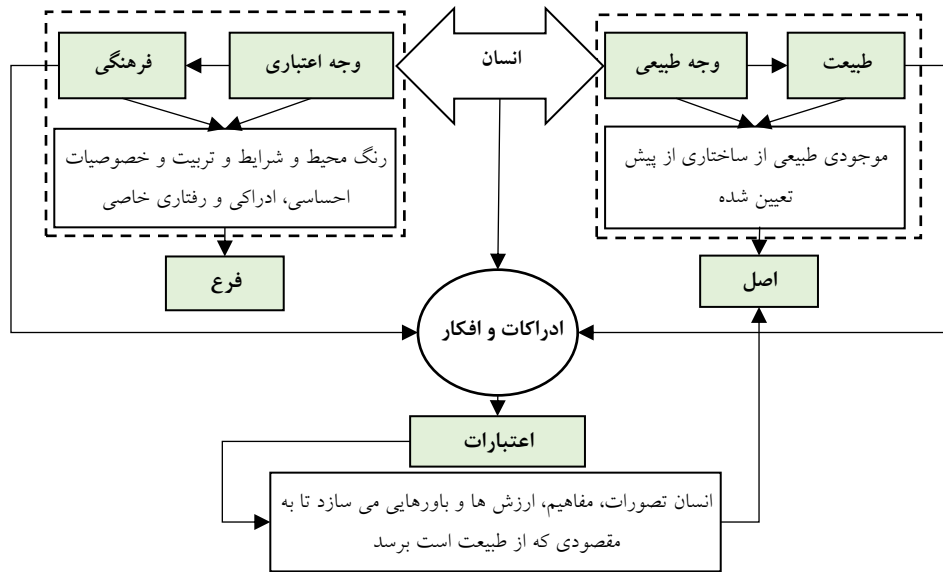
نمودار ۳- تقسیم‌بندی امور اعتباری علامه طباطبایی، مأخذ: نگارندگان

علامه انسان را دارای دو وجه طبیعی و اعتباری (به بیان دقیق‌تر فرهنگی) معرفی می‌کند. انسان بنا به وجه طبیعی موجودی طبیعی با ساختاری از پیش تعیین شده است که نیازهای بسیاری دارد و برای رفع نیازها و برای حفظ و دوام خویش باید بکوشد. اما از سوی دیگر بنا به وجه فرهنگی‌اش، با تولد یافتن، به ناگزیر رنگ محیط و شرایط و تربیت و خصوصیات احساسی، ادراکی و رفتاری خاصی به خود می‌گیرد. این وجه با تربیت در یک فرهنگ خاص آغاز می‌شود (علامه، ۱۳۶۲: ۱۷۱ و ۱۷۲). پس با این بیان طبیعت اصل است و فرهنگی و امور اعتباری فرع (همان).

طبیعت در انسان قوای فعاله‌ای قرار داده که احساساتی را در ما ایجاد می‌کنند. در همین جهت است که انسان دارای صورت‌های ادراکی می‌شود. انسان با قوای فعاله است که به صورت‌های ادراکی و اولین صورت‌های شناخت می‌رسد. مفهوم کلیدی «باید» در

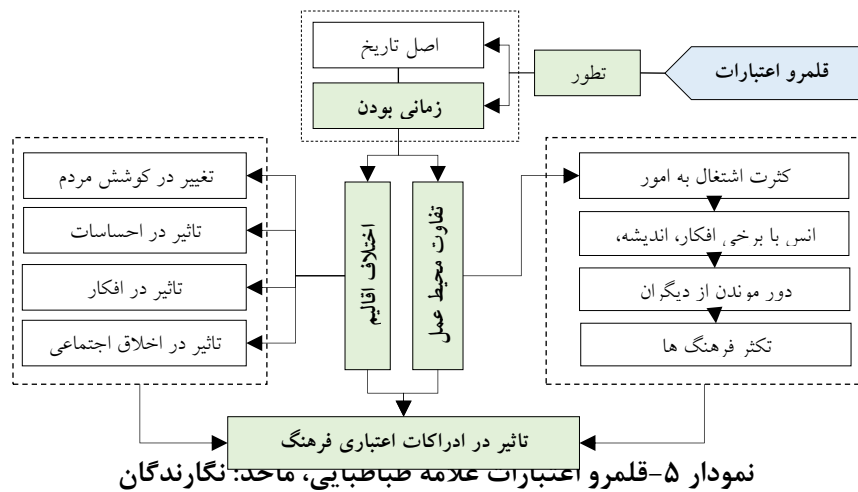
همین جا پیدا می‌شود. به نظر علامه «باید» به قوه فعاله برمی‌گردد. «مفهوم «باید» همان نسبتی است که میان قوه فعاله و میان اثر وی موجود است» (همان، ۱۹۲)، (نمودار ۴).

نمودار ۴- وجوه طبیعی و اعتباری انسان از دیدگاه علامه طباطبایی، مأخذ: نگارندگان

علامه با اصل تطور دائمی در قلمرو اعتباریات موافق است. به بیان دیگر اصل تاریخ و یا زمانی بودن فرهنگ و تطور دائمی آن را می‌پذیرند. اما بعد به طور کوتاه و اشارتی برخی اسباب پیدایش تکثر در حوزه اعتباریات را می‌شمارند؛ مثلاً به اختلاف اقالیم و تفاوت شرایط سرزمین‌های مختلف اشاره می‌کنند. اختلاف دو منطقه از نظر سرما و گرما در احتیاجات مردمی که در آنجا زندگی می‌کنند و در نتیجه در نحوه کوشش آنها و همین طور در احساسات درونی، افکار و اخلاق اجتماعی و در نتیجه در ادراکات اعتباری فرهنگ آنها تأثیر دارد. اختلافات فاحشی که در افکار اجتماعی و آداب و رسوم سکنه منطقه‌های مختلف زمین مشهود است، بخش مهمی از آنها از همین جا سرچشمه می‌گیرد» (همان، ص ۲۱۵). بعد به تأثیر محیط عمل در اختلاف افکار و ادراکات می‌پردازند؛ مثلاً به تفاوت باغبان و بازرگان و کارگر اشاره می‌کنند. اما کثرت اشتغال به اموری، باعث انس با برخی افکار، اندیشه، احساسات و دورماندن از دیگران می‌شود. این موضوع آنقدر مهم است که گاهی باعث می‌شود که فکری را منطقی و صحیح بدانیم و جز آن را رد کنیم. علامه در

این نظرات خود بسیار از موضع خاص فرهنگ خویش فاصله گرفته و کوشیده‌اند نحوه پیدایش تکثر در فرهنگ‌ها را تبیین کنند (نمودار ۵).

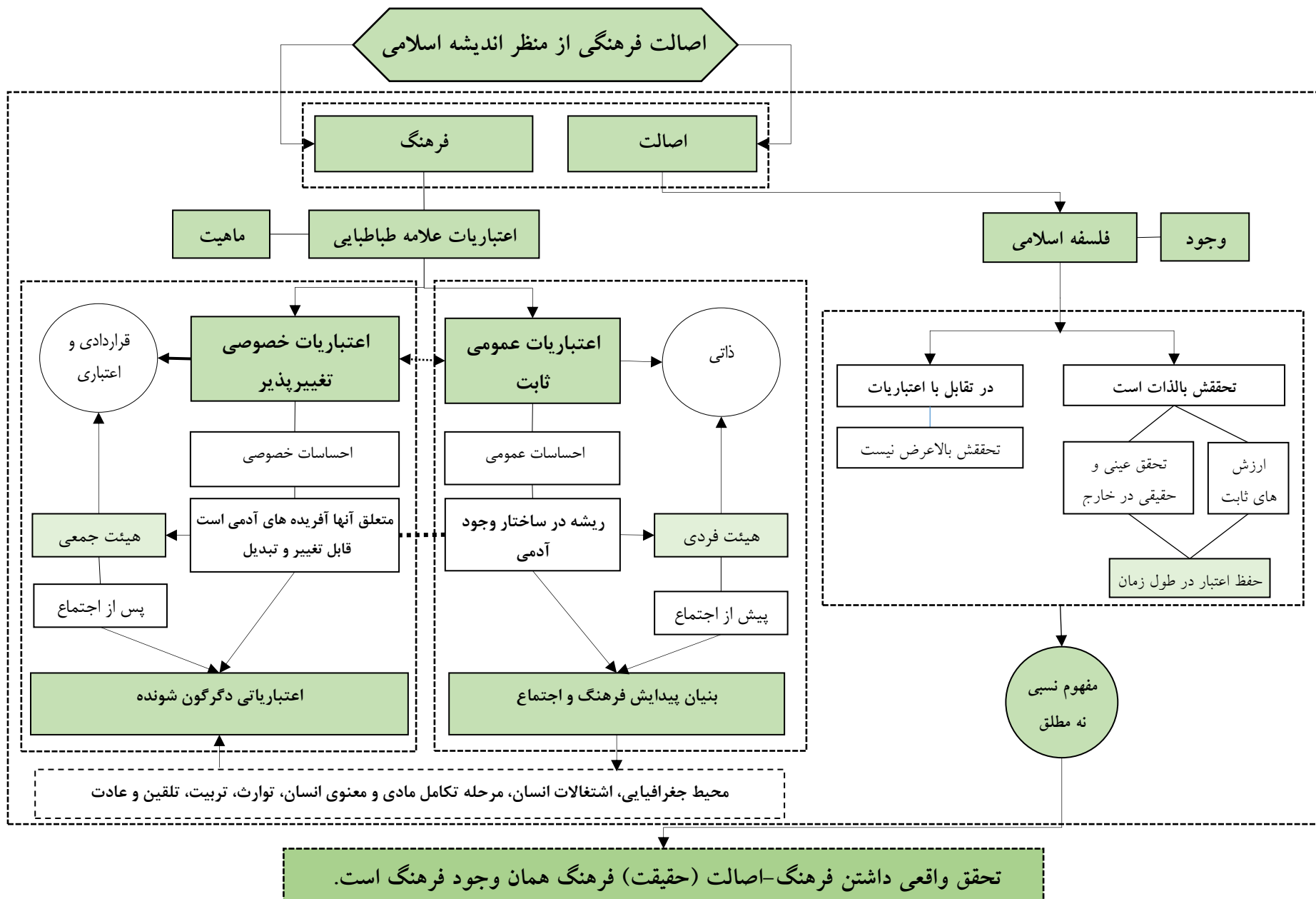

اصالت فرهنگی

اصالت عبارت است از معانی و مفاهیمی که ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی، آیینی و فردی افراد را تشکیل می‌دهند. این ارزش‌ها ثابت بوده و در طی زمان همواره اعتبار خود را حفظ می‌کنند. آنچه اصیل محسوب می‌شود، تقلیدی نیست بلکه استفاده نوآورانه از مفاهیم و تفسیر معنادار آنهاست. البته آنچه مشخص است، آن است که نباید همه ویژگی‌هایی که حامل اصالت اثر هستند مورد بررسی قرار گیرند و برخورد به صورت گزینشی باشد. این موضوع بیانگر نسبت مفهوم اصالت در بسترهای فرهنگی گوناگون است. بر این اساس ممکن است کلیه ویژگی‌های اثر و کلیت آن نشانگر اصالت اثر نباشند و به صورت بخشی بیانگر این مفهوم باشند نه کل یکپارچه و هر یک از اجزاء نیز ممکن است حامل بخشی از شاخص‌های اصالت باشند نه هم آنها- از این رو، اصالت مفهومی نسبی تلقی می‌گردد نه مطلق.

از مجموع این نظریات آشکار می‌شود که علامه طباطبائی ضمن اینکه در صد توضیح اسباب تکثرند، می‌خواهند ریشه‌های مشترک فرهنگ‌ها را هم توضیح دهند. اغلب متفکران دوره مدرن که به موضوع تکثر به خصوص تکثر فرهنگ‌ها پرداخته‌اند، در عین حال دغدغه وحدت انسانیت را هم داشته‌اند. مهم‌ترین نمونه این توجه در هر در دیده می‌شود. بنا به اصولی که قبلاً شمرده شد، علامه فرهنگ را گونه‌ای از گشوده شدن امکانات

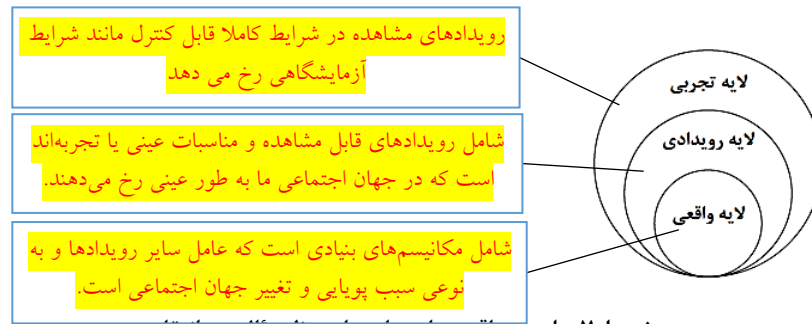
وجود خود آدمی می‌بینند. یعنی انسان با آفریدن فرهنگ و بسط آن به کمال می‌رسد. بدین ترتیب اصالت وجود فرهنگ به این معنا است که واقعیت عینی، مصداق بالذات مفهوم وجودی است و مفهوم ماهوی تنها از حدود واقعیت، حکایت می‌کند و بالعرض بر آن حمل می‌شود و معنای اصالت فرهنگ این است که واقعیت عینی آن مصداق بالذات مفهوم ماهوی است و مفهوم وجود بالعرض به آن نسبت داده می‌شود (نمودار ۶).

نمودار ۶- اصالت فرهنگی از رویکرد رئالیسم اسلامی

در ادامه‌ی مباحث ارائه شده، اصالت فرهنگی در چارچوب نظریه اندیشمندان اسلامی را می‌توان این چنین دسته‌بندی نمود، رئالیسم انتقادی در مورد ماهیت واقعیت اجتماعی دیدگاه خاص خود را دارد، این سطوح عبارتند از: الف) سطح واقعی، شامل مکانیسم‌ها، نیروها و گرایش‌هایی است که علم به دنبال کشف آن‌ها است، ب) سطح متعین و رویدادی شامل اتفاقات، رویدادهای قابل مشاهده و مناسبات عینی است که در جهان اجتماعی پیرامون ما به طور عینی رخ می‌دهند و قابل مشاهده یا تجربه‌اند و اینکه ساختی از واقعیت را شامل می‌شود که عملاً در زندگی روزمره و پیرامون انسان رخ می‌دهند؛ ج) سطح تجربی، رویدادهای مشاهده شده، که زیرمجموعه کوچکی از (ب) است و در شرایط کاملاً قابل کنترل مانند شرایط آزمایشگاهی رخ می‌دهد (بنتون و کرایب، ۱۳۹۴: ۲۲۳).

به طور خلاصه رویکرد هستی‌شناسانه رئالیسم انتقادی بر این مطلب تاکید دارد که ماهیت واقعیت اجتماعی چند لایه است که از برخورد لایه‌های مختلف با همدیگر لایه (واقعیت اجتماعی) جدیدی خلق می‌شود. ماهیت واقعیت اجتماعی به صورت نمودار زیر قابل نمایش است (بنی فاطمه و دیگران، ۱۳۹۷: ۳۹-۳۸).

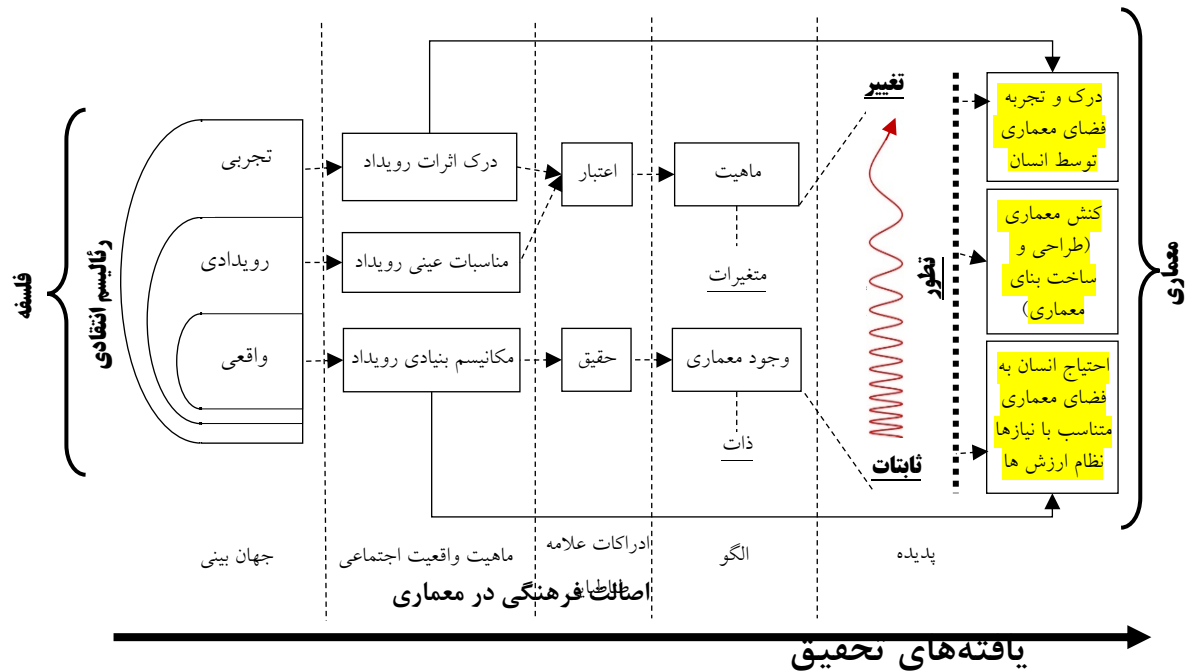

بنابراین، با توجه به دسته‌بندی فوق، می‌توان گفت، معماری یک پدیده فرهنگی است و شناخت معماری از طریق شناخت لایه‌های مختلف تأثیرات فرهنگی و ساخت و ادراک امکان‌پذیر است. بدین ترتیب می‌توان بنا را نهاد و پدیده اساسی فرهنگ و نشانه یک باور دانست. توجه به مباحث فرهنگی در معماری از حدود چهار دهه گذشته شروع

شده است. معماری، خود به مثابه بخشی از جامعه تلقی می‌گردد که با سایر نهادها و ساختارهای اجتماعی و ارزش‌کدها و هنجارها در کنش و واکنش است.

اصالت فرهنگی در معماری

اصالت فرهنگی در فلسفه اسلامی و در نظریه فرهنگی اعتباریات علامه طباطبایی، آن است که وجود حقیقی در مقابل اعتباریات قرار بگیرد. آنچه به عنوان اعتقاد به معنای اصالت در نظر فیلسوفان مسلمان بالاخص علامه برمی‌آید ایشان به اصالت وجود معتقد بوده و ماهیت را اعتباری (فرهنگ) می‌دانند. بدین ترتیب شناخت گونه‌های اصالت براساس تحلیل حوزه‌های مختلف اصالت صورت گرفت و ایجاد پیوند میان مدل‌های انتزاع شده از حوزه‌های مختلف اصالت زیر چتر فلسفه انتزاع گردید (نمودار ۸).

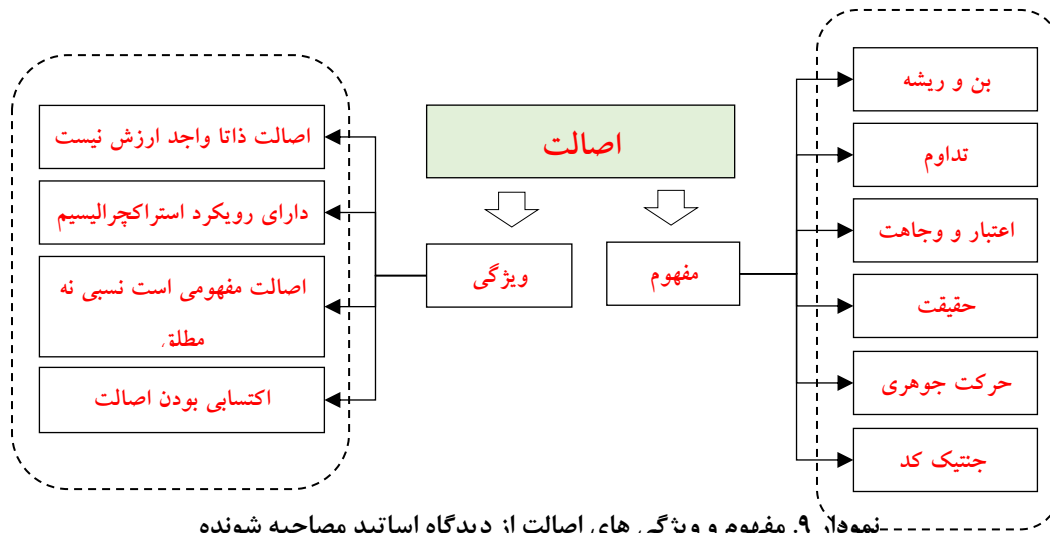
این قسمت، به ارائه یافته‌های حاصل از کار میدانی این پژوهش می‌پردازد. تحلیل محتوای مضامین مصاحبه‌ای انجام شده با اساتید متخصص، در قالب مولفه‌های اکتشافی و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، کدگذاری و مقوله‌بندی شد. در این راستا، در ابتدا مفهومی از اصالت بر اساس محتوای داده‌های کیفی برداشت گردید.

از متون مصاحبه چنان برمی آید، مفهوم واژه اصالت، در حوزه‌ها و مکاتب مختلف دارای تعاریف و اختلافاتی است که بزرگان حوزه‌های مختلف در طول تاریخ و عصر حاضر، بسیار بحث کرده‌اند و نظریه‌های متنوعی داده‌اند که خود بر پیچیدگی و ابهام موجود در بحث اصالت اشاره دارد. در این قسمت به ارائه مفاهیم اصالت برگرفته از مصاحبه با اساتید متخصص اشاره می‌کند:

مفهوم واژه اصالت که از میان گفتمان بزرگان و اساتید مصاحبه شونده به تسری و کثرت رسید، در قالب ۶ مقوله کلی: بن و ریشه، تداوم، اعتبار و وجاهت، حقیقت و حرکت جوهری جمع بندی گردید. اصل در لغتنامه فرهنگ معین به معنای پایه و ریشه است. وقتی ما چیزی را اصیل می‌نامیم به این معناست که آن چیز از همان منبعی که ادعا می‌شود سرچشمه گرفته باشد. به عبارت دیگر دارای منبع و سرچشمه مشخص و معینی باشد. مفهوم دیگری که می‌توان از کلمه اصالت گرفت، تداوم است. اصالت، ضمن حقیقی بودن اثر به تداوم آن و همچنین تغییر در چارچوب تعیین شده از سوی ذات اصلی اثر اشاره دارد. از طرفی واژه اصالت و اصیل بودن معادل واژه Authenticity در انگلیسی است که در معنای کلماتی مانند اعتبار و درستی و سندیت نیز است. خود واژه اصیل مترادف با واژه «حقیقت» است که متضاد جعلی و ساختگی است. اصیل در این جا دلالت بر این دارد که بین «آنچه هست» و «آنچه ادعا می‌کند هست» همگرایی وجود داشته باشد اصالت در لغت واژه ای است که از اصل مشتق شده و اصل هر چیز آن است که وجود آن چیز بدان متکی است، چنانکه پدر اصل فرزند است و به واقع اصل هر چیز حقیقت آن است. اصالت صفت مفهوم است. حقیقتی عاری از انحراف و همچنین به عنوان چیزی جدید و بدیع دلالت بر جنبه حقیقی بودن و بداعت مفهوم اصالت دارند. مفهوم جوهر نیز از مفاهیم پرتکرار در میان اساتید پرسش شونده بود که به فراوانی قابل توجهی رسید. بدین ترتیب، جوهر ماهیتی است که برای موجود شدن نیاز به موضوع ندارد برخلاف عرض که برای ایجاد شدن در خارج به موضوع نیاز دارد. مثل رنگ که یکی از انواع اعراض است و برای موجود شدن در خارج، حتما باید بر روی یک موضوع ایجاد شود. ولی جوهر چون وجود مستقل دارد مثل جسم برای موجود شدن در خارج نیازمند موضوع نیست. حرکت جوهری، به این معنی است که اساس عالم را جواهر تشکیل می‌دهند و همه جواهر دائماً

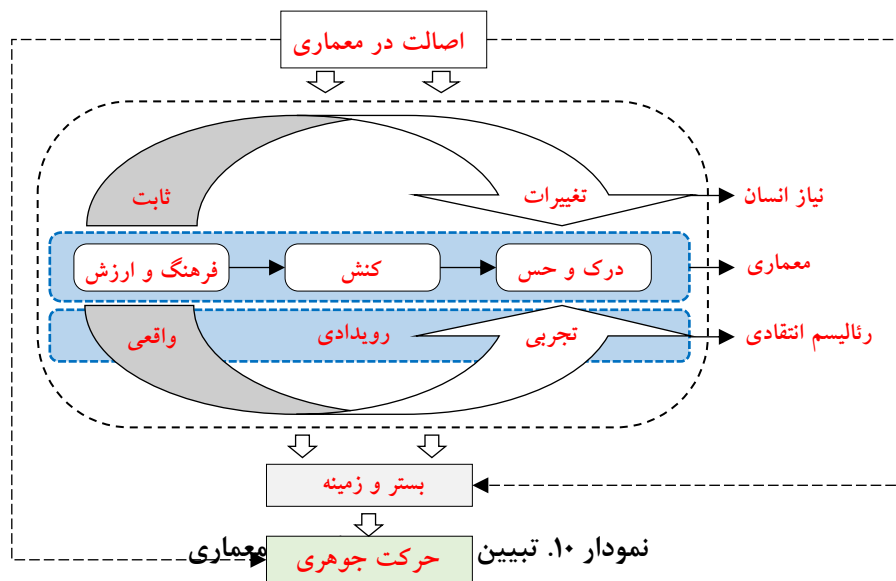
و لحظه به لحظه در حال حرکت هستند. حتی اینکه اعراض یک جوهر مثل رنگ و حجم و ... تغییر می کند به خاطر حرکت در خود ذات این جوهر است. که به طور دائمی در حال حرکت است. به عبارت دیگر حرکت جوهری عین وجود جوهر است و تنها نیازمند به فاعل الهی و هستی بخش می باشد و ایجاد جوهر عیناً همان ایجاد حرکت جوهری است. اما حرکت اعراض تابع حرکت جوهر است.

از طرفی می توان اصالت را شامل ویژگی هایی دانست که آن را از سایر مفاهیم متمایز می نماید: اصالت فی نفسه واجد ارزش نیست. و دارای رویکرد استراکچرالیسیم است. مفهومی نسبی است نه مطلق. اصالت اکتسابی است و قابل پرورش و تربیت. در نمودار زیر مفهوم و ویژگی های اصالت جمع بندی گردیده است.

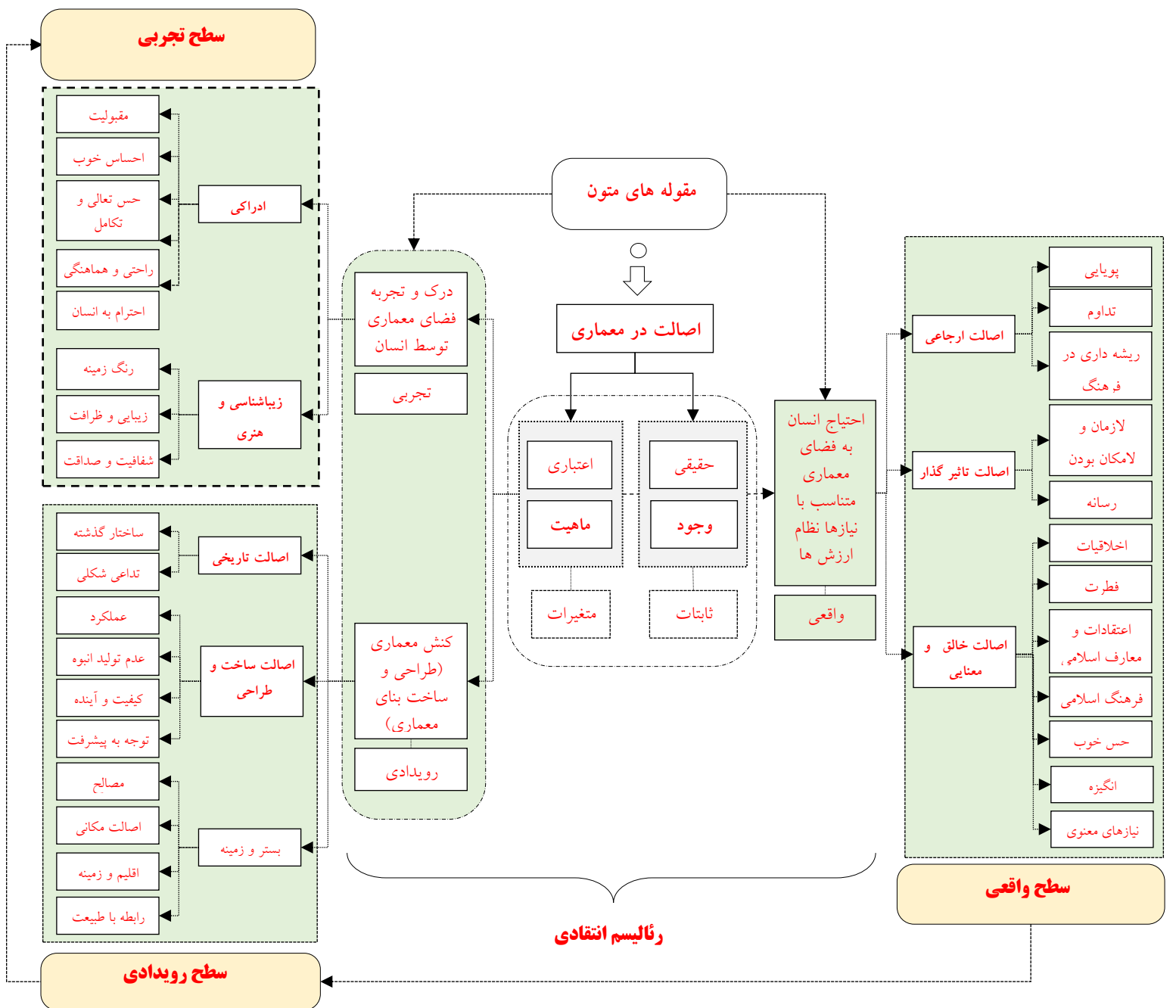

در ادامه از متن مصاحبه‌ها، شاخص‌های اصالت فرهنگی در معماری معاصر استخراج گردید. بدین منظور، مصاحبه‌ها، به صورت ساختاریافته و در قالب سه سوال کلی در سه دسته‌ی ۱. احتیاج انسان به فضای معماری متناسب با نیازها (نظام ارزش‌ها) ۲. کنش معماری (طراحی و ساخت بنای معماری) و ۳. درک و تجربه فضای معماری توسط انسان انجام گردید و در نهایت با استفاده از روش تحلیل محتوای مضمونی، داده‌های کیفی موجود مورد بررسی و واکاوی قرار گرفت و بر مبنای آن الگوهای مستتر در متن مصاحبه‌ها شناسایی و کدگذاری شد. در بررسی متن مصاحبه‌های انجام گرفته مشخص شد، که هر کدام از مقوله‌های سه گانه مطرح شده در سوالات مصاحبه، شامل ریزمولفه‌هایی می‌باشند. با توجه به عمق مباحث و فراوانی یافته‌ها مشخص گردید آنچه اساس موضوع بحث مشترک همه اساتید می‌باشد، مقوله بستر و زمینه محل طراحی معماری می‌باشد. این بستر در هر سه حوزه مورد بررسی یعنی فرهنگ، کنش و درک معماری، پایه و اساس متن بوده و جدایی از آن سبب ساز غیراصیل بودن معماری می‌گردد. به عبارتی این همانند سازی و یا آهنگ خود و یا همان حرکت جوهری است که حافظ اصالت در معماری خواهد بود (نمودار ۱۰).

آنچه از نتایج کدگذاری مصاحبه ها استخراج گردید می توان گفت، اصالت در معماری، در مجموع شامل ۳۰ ریزمولفه در قالب سه مقوله کلی می باشد. (۱) مقوله‌ی احتیاج انسان به فضای معماری متناسب با نیازها نظام ارزش‌ها شامل ۱۰ مولفه به شرح ذیل می باشد: تداوم، فرهنگ اسلامی، لازمان و لامکان بودن، تاثیر رسانه، پایبندی به اخلاقیات، ریشه داری در فرهنگ سرزمین، فطرت، طراح مبتنی بر اعتقادات و معارف اسلامی، احترام به انسان، پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی می باشد، (۲) کنش معماری (طراحی و ساخت بنای معماری) شامل ۱۱ مولفه به شرح ذیل می باشد: حفظ ویژگی‌های ساختاری گذشته‌ی خاص هر بنا متناسب با زمان حاضر، مصالح، تداعی شکلی و اصولی از معماری گذشته، عملکرد بنا متناسب با شرایط مکانی و زمانی، عدم تولید انبوه، انسجام و یکپارچگی، اقلیم و زمینه، رابطه با طبیعت، لزوم توجه به پیشرفت روز، اصالت مکانی، کیفیت و آینده‌نگری می باشد و نیز (۳) درک و تجربه فضای معماری توسط انسان شامل ۹ مولفه می باشد: مقبولیت، احساس خوب مخاطب، پویایی، تعالی و تکامل، شفافیت و صداقت، راحتی و هماهنگی، زیبایی و ظرافت، تناسب در رنگ زمینه، طراح (انگیزه و حس خوب) می باشد. نیز می باشد. در نمودار زیر این مقوله و ریزمولفه ها دسته بندی گردیده است.

نمودار ۱۱. شاخص های اصالت فرهنگی در معماری معاصر

نتیجه گیری

مبانی نظری این مقاله بر اساس «نظریه اعتبارات علامه طباطبایی» بوده که می‌تواند شرح و بسط «اصالت» را در موقعیت‌های مختلف فرایند تحقیق فراهم آورد. بر این اساس جهت توضیح مفاهیم اصلی پژوهش (اصالت) از پیش فرض‌های «رنالیسم اسلامی» و با نظریه «اعتباریات» علامه طباطبایی با چارچوب فرهنگ مبتنی بر اندیشه اسلامی سازگار گردید، با توجه به دستیابی به مدل مکانیسم پدیده‌های مفهومی اصالت براساس نظریه پردازان این حوزه؛ و قراردادن مدل اصالت در معرض شاخص‌های اصالت، با تکیه بر این رویکرد و با بهره‌گیری از مفاهیم رایج آن می‌توان به اصالت به گونه‌ای دیگر نگریست و حضور آن را در معماری تفسیر نمود. در معماری امروز ما، هم در عرصه نظر معیارهای چندان ثابت و روشنی در دست نیست و هم در عرصه عمل، عواملی چون تکرار محض صورت‌های معماری گذشته، اصالت تمایز، شگفتی آفرینی و ابراز خودخواهانه خویش و پذیرش کثرت و تغییر محض یا ایجاد وحدت از طریق یکسان و همانندسازی و اهمیت یافتن صرف صورت معماری بدون اعتنا به معنای آن، به این بی‌معیاری و نابسامانی دامان زده است. بدین ترتیب این مقاله در جست‌وجوی راه حلی برای اصالت بخشیدن به معماری بوده است تا از این آشفتگی‌ها، حدالمقدور به صورت ناچیز هم شده نجات یابد. با توجه به آن که فرهنگ و معماری در ذات هم نهفته‌اند پرداختن به معماری بدون در نظر گرفتن وجه فرهنگی آن غیرقابل وصول است. بدین منظور اصالت فرهنگی در معماری مورد واکاوی قرار داده شد. نتایج این مقاله حاکی از آن است که در جهان‌بینی رنالیسم اسلامی بحث در ایدئولوژی ادراکات علامه طباطبایی در قالب دو رویکرد اصلی ادراکات ایشان (اعتباری و حقیقی) قابل بحث است. بحث نسبت ادراکات حقیقی و ادراکات اعتباری نسبت قلمرو ثابتات وجود طبیعی آدمی با قلمرو فرهنگ و آفریده‌های او است. ادراکات حقیقی

علامه همسان با اصالت به معنای وجود و عنصر ثابت و غیر قابل تغییر است که به مثابه ذات معماری می باشد که در بستر فرهنگ اسلامی ارتقا زندگی می باشد و اعتباریات ایشان را می توان فرهنگ معرفی نمود که ماهیات معماری را در بر می گیرد و به مثابه عناصر قابل تغییر معماری مطرح است که همان شاخص های اصالت در معماری می باشد. اعتباریات، قلمرو آفریده های انسان برای رفع نیازهایش است. با فعالیت انسان در عرصه واقعیت و جهان خارج عرصه عالم اعتباریات (فرهنگ) پدید می آید و بدین طریق غایت خلقت و طبیعت هم به انجام می رسد. بدین ترتیب اصالت فرهنگی در بازه های از ثابتات و متغیرات وجود و ماهیت قرار دارد که مابین ثابتات معماری و متغیرات آن قرار دارد.

در نهایت مدل اصالت فرهنگی در معماری از منظر اندیشه اسلامی و بر پایه ادراکات علامه طباطبایی و در ذیل بحث رئالیسم انتقادی مستخرج گردید که حاوی سه سطح ۱. واقعی (فرهنگ و ارزش ها در معماری) شامل اصالت ارجاعی، سنت های زنده، تاثیرگذار، خالق، نفوذپذیری، ۲. سطح رویدادی (کنش معماری) شامل اصالت تاریخی و مکان، ساخت و طراحی، کیفی، بستر و زمینه و ۳. سطح تجربی (حس و درک و تجربه) شامل ادراکی و زیباشناسی و هنر قابل درک و دسته بندی است.

منابع

- اصالح، امیرحسین؛ ریاحی، الهه؛ لوافی، مهکامه، (۱۳۹۵)، بررسی مفهوم اصالت در معماری، کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی معاصر جهان. امارت، دبی.
- آصفی، مازیار؛ ایمانی، الناز، ۱۳۹۳، ریشه یابی و شناخت عوامل دگرگون ساز روح معماری گذشته ایران در گذر زمان، اصالت گذشته، تازگی اکنون، نشریه هویت شهر، دوره ۸، شماره ۱۹، صص ۶۳-۷۶.
- حمزه نژاد، مهدی؛ عربی، مانده؛ ۱۳۹۳، بررسی اصالت اسلامی ایرانی در مساجد نوگرای معاصر، مطالعه موردی: طرح مسجد چهارراه ولی عصر (عج) تهران، نشریه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۱۵، صص ۶۲-۴۷.
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۳۹)، لغت نامه دهخدا، نشر دانشگاه تهران، چاپ اول، جلد اول، تهران.

- رشیدی، احمد؛ ۱۳۹۰، مدرنیته و اصالت‌گرایی فرهنگی در روسیه و ایران، نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۱، صص ۱۳۴-۱۱۵.
- زبردست، اسفندیار؛ امامی، سید محمد، (۱۳۹۱)، بررسی و ارزیابی اصالت‌طرح‌های توسعه شهری در بافت‌های تاریخی (مطالعه موردی: طرح احیای میدان امام علی(ع) اصفهان). نشریه شهرایرانی اسلامی، شماره نهم.
- سلمانی، امیر؛ رحیمی، محمدحسین؛ خاک‌زند، مهدی؛ ۱۳۹۴، بررسی اهمیت، اولویت و اصالت فضای باز در مسجد، نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی، جلد ۳، شماره ۴، ۳۴-۴۸.
- طباطبائی، علامه سید محمدحسین، (۱۳۶۲)، *اصول فلسفه و روش رئالیسم*، تهران: صدرا.
- فدایی‌نژاد، سمیه و عشرتی، پرستو (۱۳۹۳). واکاوی مؤلفه‌های بازشناخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی. *نشریه هنرهای زیبا*، ۱۹(۴)، ۷۷-۸۶.
- ماهانی، محسن، (۱۳۹۰)، بررسی نسبت میان اصالت و هستی در زبان‌های باستانی و اندیشه ارسطو، *فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه قم*، شماره پیاپی ۵۰.
- مصباح‌یزدی، محمدتقی، (۱۴۰۵)، *تعلیق‌ه علی نهاییه الحکمه*، قم، موسسه در راه حق.
- مصلح، علی اصغر، (۱۳۹۲)، *اعتباریات علامه طباطبائی مبنای طرحی فلسفی برای فرهنگ*، نشریه حکمت و فلسفه، سال نهم، شماره چهارم، صص ۴۶-۲۷.
- مظفری‌پور، روح‌اله، (۱۳۹۶)، بازخوانی مفهوم اصالت در فلسفه هستی (اگزیستانس) با نگاهی بر اندیشه‌های کرکگور و هایدگر، *پژوهش‌های هستی‌شناختی*، سال ششم، شماره ۱۲، صص ۱۵۳-۱۳۵.
- ناری‌قمی، مسعود؛ دامیار، سجاد؛ ۱۳۹۲، رویکردها به معماری بومی در نظریه پردازی مدرن معماری، نشریه معماری اقلیم گرم و خشک، ۳(۳)، ۹۵-۷۹.
- نقی‌زاده، محمد، (۱۳۷۹)، رابطه هویت «سنت معماری ایران» با «مدرنیسم» و «نوگرایی»، *نشریه هنرهای زیبا*، شماره ۷، صص ۹۱-۷۹.

- نیلی، رعنا؛ دیبا، داراب؛ مهدوی نژاد، محمدجواد، (۱۳۹۶)، بررسی و بازتاب مفهوم اصالت در معماری معاصر ایران (مطالعه موردی: منتخبی از آثار شاخص معماری معاصر ایران)، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۹، صص ۱۳-۱۰.
- Bialystok, L. (۲۰۰۹). Being yourself: Identity, metaphysics, and the search for authenticity (Doctoral dissertation, University of Toronto).
- Fadaei Nezhad Bahramjerdi, Somayeh, Eshrati, Parastoo, Eshrati, Dorna, ۲۰۱۵, A definition of authenticity concept in conservation of cultural landscapes, International Journal of Architectural Research Archnet-IJAR ۹(۱):۹۳-۱۰۷
- Józef Krzysztof Lenartowicz, ۲۰۱۵, On Authenticity in Architecture in Terms of Posing Questions, Parent institution, Faculty of Architecture
- Tomas, J, M (۲۰۰۶), On Authenticity, Thesis for degree of Master of Arts. University of Regina.